

R a a m a t u d

- - - - -

Raamat eesti kirjakeele kujunemisest

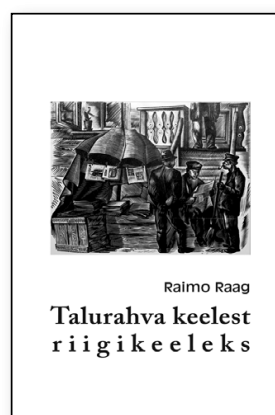
Raimo Raag,
Talurahva keelest riigikeeleks.
Tartu, 2008. 334 lk.

Uppsala ülikooli soome-ugri keelte professori Raimo Raagi monograafia „Talurahva keelest riigikeeleks” annab põhjaliku ja mitmekülgse ülevaate eesti kirjakeele arengust minevikust tänapäevani, keskendudes perioodile alates 19. sajandi keskpaigast, kui eesti keele arendamise juurde hakkasid jõudma eestlased ise.

Sellisest kirjakeele arengu protsessi tervikülevaatest on olnud puudus; senised käsitlused on vaadelnud kirjakeele, selle korraldamise, staatuse ja rolli muutumise mitmeid aspekte ja etappe. Nii on eri raamatud üksteisele heaks täienduseks. Raagi raamat on eesti kasutajale kohandatud versioon rootsikeelsest raamatust „Från allmogemål till nationalspråk” (1999); viimasest on olnud küll abi mõnelegi õppejõule ja keeleuurijale, kuid siiski vähestele Eesti keeleinimestele ja -huvilistele.

Raamat paistab silma erakordselt mitmekülgse põhjaliku käsitlusega, kirjakeele arengut vaadeldakse ühelt poolt Euroopa ja Läänemere piirkonna kirjakeelte arengu, teiselt poolt Eestis toimunud muu arengu (ühiskonna, poliitika, mõjukeelte, asustuse, demograafia, üld- ja kõrghariduse, kirjaoskuse, raamatuloo jne arengu) kontekstis. Teades, kuidas eesti keel ja teised kirjakeeled seni on kujunenud, oskame paremini mõista ka praegust ja tulevast arengut.

Teose juhatab sisse peatükk „Miks sa ütled nii, ütle naa!” Siin seletatakse, miks on vaja keelt korraldada ja ühtlustada, kuidas kirja-

keeled üldiselt on kujunenud, selgitatakse mõisteid, nagu *normikeel*, *ühiskeel*, *ülesehituskeel*, *ametikeel*, *riigikeel*, antakse ülevaade raamatu eesmärgist, ülesehitusest ja laadist. Raamatu põhitees on: „tänapäeva eesti keel ei ole iseeneslikult kujunenud selliseks, nagu ta praegu on, see on paljude üksikisikute ja inimrühmade teadliku tegevuse tulemus” (lk 22).

Seitse peatükki esitavad keeletööd eri ajaperioodidest. Esimene peatükk annab ülevaate varasematest arengusuunadest alates esimestest eesti keele kirjapanekutest 13. sajandil ja lõpetades 19. sajandi keskpaigaga. Järgmised kuus süvenevad viimase saja viiekümne aasta ajalõikudesse, periodiseerimisel on aluseks võetud nii keeletöö põhisuundumused kui ka ajajärgu ühiskondlikud olud. Kaheksas peatükk „Tagasivaade” võtab eelneva kokku: annab põhiliste arengusuundade ülevaate ja paigutab eesti kirjakeele arengu muude Euroopa kirjakeelte konteksti.

Raamat pakub palju huvitavaid fakte ja näiteid nii kirjakeele kui ka ühiskonna kohta. Näiteks soovisid 1881. aasta rahvaloenduse andmeil umbes 6600 eestlast ümber rahvastuda sakslasteks (lk 65). Venestusaega illustreerib kurioossena mõjuv koopia 1870. aasta kirillitsas trükitud eestikeelsest muinasjutust (lk 82). Ajalehtede keeleteoimetamine ja keeleteoimetaja elukutse said alguse tänu Akadeemilise Emakeele Seltsi otsusele 1929. aastast (lk 191).

Tihe info on tihti pakitud väga ülevaatlikesse tabelitesse, nt vana ja uue kirjaviisi võrdlus (lk 72), J. Aaviku tehistüvede loend koos infoga esmakasutuse ja tõenäolise eeskujusõna kohta (lk 153–154), ülevaate-loend nimede eestistamise mallidest (lk 197–200).

Raamat on väga lugejasõbraliku moega, kokkuvõtlikele tabelitele lisaks on siin kaarte, jooniseid jm illustratsioone, teksti liigendus on ülevaatlik ja sõnastus ladus. Kasutajale on suureks abiks ka raamatu algusse paigutatud piltide, kaartide ja tabelite loend ning raamatu lõppu lisatud põhjalik bibliograafia, lisad ja registrid. Lisades on loetletud näiteks kõik eesti õigekeelsussõnaraamatud, Wiedemanni keeleauhinna laureaadid, vabariikliku õigekeelsuskomisjoni liikmed. Isikuregister esitab raamatus mainitud isikud, sõnaregister käsitletud sõnad.

Raamat on kõitev ja kutsub lugema, kindlasti on see vajalik kõigile eesti keelega tegelejatele ja eesti keele huvilistele.

Helle Metslang